

УДК 811.112.2'342.415

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.2\(43\).186214](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.2(43).186214)

РОЗВИТОК ГРАМАТИЧНОГО РОДУ ІМЕННИКІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Голубенко Л. М.

кандидат філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Кулина І. Г.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Стаття присвячена діахронічному дослідженню граматичного роду іменників у німецькій мові на матеріалі словників давньої та сучасної німецької мови, а також етимологічних словників. Актуальність теми визначається тим, що знання законів, способів і засобів виникнення та розвитку категорії граматичного роду відіграє велику роль у практичному вивченні сучасної німецької мови. Оскільки словниковий склад будь-якої мови знаходиться в стані безперервного розвитку, який відображує зміни, що відбуваються в усіх сферах життя та діяльності людей, то саме в процесі цього розвитку утворення нових слів на базі вже існуючих відіграє важливу роль. Надати конкретні правила визначення роду іменників у сучасній німецькій мові, на нашу думку, не є можливим. Але їх можна об'єднати за певними суфіксами або префіксами чи за належністю до деяких найменувань. Виходячи з проведеного дослідження можна стверджувати, що граматична категорія роду виникла з уявлення про біологічну стать, але в процесі історичного розвитку, в результаті граматичної абстракції, зв'язок виявився порушеним, хоча деякі факти у сучасній німецькій мові свідчать про наявність цього зв'язку.

Ключові слова: *категорія граматичного роду іменників, біологічна стать, індоєвропейська мова, давньогерманська мова, давньоверхньонімецька мова, сучасна німецька мова.*

РАЗВИТИЕ ГРАММАТИЧЕСКОГО РОДА СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Голубенко Л.Н.

кандидат филологических наук, профессор,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Кулина И. Г.

кандидат филологических наук, доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Статья посвящена диахроническому исследованию грамматического рода существительных в немецком языке на материале словарей древнего и современного немецкого языка, а также этимологических словарей. Актуальность темы определяется тем, что знание законов, способов и средств возникновения и развития категории грамматического рода играет большую роль в практическом изучении современного немецкого языка. Поскольку словарный состав любого языка находится в состоянии непрерывного развития, который отображает изменения, происходящие во всех сферах жизни и деятельности людей, то именно в процессе этого развития образования новых слов на базе уже существующих играет важную роль. Предоставить конкретные правила определения рода существительных в современном немецком языке, по нашему мнению, не представляется возможным. Но их можно объединить по определенным суффиксам или префиксам, или по принадлежности к некоторым наименованиям. Исходя из проведенного исследования, можно утверждать, что грамматическая категория рода возникла из представления о биологическом поле, но в процессе исторического развития, в резуль-

тате грамматической абстракции, связь оказалась нарушенной, хотя некоторые факты в современном немецком языке свидетельствуют о наличии этой связи.

Ключевые слова: категория грамматического рода существительных, биологический пол, индоевропейский язык, древнегерманский язык, древневерхненемецкий язык, современный немецкий язык.

DEVELOPMENT OF THE GRAMMATICAL GENDER OF NOUNS IN THE GERMAN LANGUAGE

Golubenko L.M.

candidate of philological sciences, professor,
Odessa I.I. Mechnikov national university

Kulina I.G.

candidate of philological sciences, associate professor,
Odessa I.I. Mechnikov national university

The article is devoted to the diachronic study of the grammatical gender of nouns in German on the material of dictionaries of old and modern German, as well as etymological dictionaries. The relevance of the topic is determined by the fact that knowledge of the laws, methods and means of origin and development of the category of grammatical gender plays a large role in the practical study of modern German. Since the vocabulary of any language is in a state of continuous development, which reflects the changes occurring in all spheres of life and activity of people, it is in the process of this development that the formation of new words based on already existing ones plays an important role. In our opinion, it is not possible to provide specific rules for determining the gender of nouns in modern German. But they can be grouped according to certain suffixes or prefixes, or by name. Based on the study, it can be argued that the grammatical category of the gender arose from the idea of the biological gender, but in the course of historical development, as a result of grammatical abstraction, the connection was broken, although some facts in modern German indicate the existence of this connection.

Key words: category of grammatical gender of nouns, biological gender, Indo-European language, Old German, Old High German, modern German.

Вступ

У наш час існує немало робіт, які присвячені вивченню та розвитку категорії граматичного роду (Аксьонов А.Т., Акуленко Л.Г., Бондарко А.В., Доброван Т.І., Іоффе В.В., Копеліович О.Б., Левицький В.В., Таранець В.Г., Шмідт В. та ін.). Розгляду її історичного розвитку та стану в сучасній німецькій мові присвятили свої дослідження В.М. Жирмунський, О.І. Москальська, І. Буша, М. Д. Степанова, Г. Пауль, Б. Фляйшер, Г. Хельбіг, В. Юнг та ін.

Оскільки словниковий склад будь-якої мови знаходиться в стані безперервного розвитку, який відображує зміни, що відбуваються в усіх сферах життя та діяльності людей, то саме в процесі цього розвитку утворення нових слів на базі вже існуючих відіграє важливу роль.

Результати і обговорення

Досліджуючи походження та розвиток різноманітних морфем, що знайшли реалізацію у мові, В.Г. Таранець наголошує, що вони відображують етапи становлення мислення людини, витoki виникнення морфем сягають найдавнішого часу існування людства і пов'язані у своїй основі з відповідними сторонами пізнання людиною оточуючої дійсності (Таранець 2008).

З часом предмети, необхідні для життя людини, одержували словесні назви. Практичні потреби змушували людину виділяти з навколишнього

світу не лише предмети, але й їхні якості, що виконували важливу роль в її життєзабезпеченні. До однієї з таких якостей, як вважає А.В. Бондарко, належить розвиток морфем (Бондарко 1976).

Метою даної роботи є дослідження виникнення та розвитку категорії граматичного роду.

Об'єктом дослідження був основний словниковий фонд давньонімецької та сучасної німецької мови. При відборі словоформ для аналізу враховувалася їхня частотність і продуктивність, які визначалися за найбільш авторитетними словниками (К.Дуден, В.В. Левицький, Г.Шютцайхель) і за роботами словотворення В.В. Левицького, О.І. Москальської, В.О. Олійника, М.Д. Степанової, В.Г. Таранця. Всього було досліджено 2100 словоформ.

Актуальність теми визначається тим, що знання законів, способів і засобів виникнення та розвитку категорії граматичного роду відіграє велику роль у практичному вивченні сучасної німецької мови.

Спочатку спробуємо визначитися, що саме розуміється під «родом». Р.Конрад відмічає, що рід (Genus, Geschlecht) – це граматична категорія. У більшості індоєвропейських (іє.) мов вона виступає як чоловічий (Maskulinum), жіночий (Femininum) та середній (Neutrum) рід. Граматичні класи роду формуються за певними основами (Conrad 1978: 92).

О. О. Селіванова вважає, що рід – це морфологічна категорія, властива різним частинам мови, невідповідна семантиці статі. При цьому, родові ознаки притаманні не всім мовам. Опозиція цієї категорії містить члени чоловічого, жіночого, середнього та спільного роду, репрезентовані не в усіх мовах з ознакою роду. Показниками роду в деяких мовах, зокрема, в українській, є тип основи і флексійна система словозміни, а також синтаксичне узгодження з означенням, яке за умови незмінюваності іменника демонструє його родові характеристики. Родова диференціація іменників може мати лексичний, словотвірний і синтаксичний характер. В аналітичних мовах рід перетворився на латентну категорію і виявляється шляхом анафоричних займенників 3-ої особи або артиклів, як, наприклад, у німецькій і французькій мовах (Селіванова 2010: 519).

А.Мейє вважав, що первинною відмінністю відбувалася не за родами, а за категоріями «живий - неживий» предмет і іменники розподілялися на два класи – живі і неживі (напр. хетська мова) (Мейє 1938).

В. В. Левицький наголошує на тому, що прामова була спочатку мовою активно-стативної будови, предмети та явища, що оточують людину, мислилися, як речі або як живі суб'єкти дії. При цьому, не обов'язково «істотами» могли бути тільки живі істоти (люди, тварини), а й такі важливі у житті давньої людини «предмети», як вогонь і вода, також розумілися як жива божественна сила. Зовнішні частини тіла (рука, нога, око, зуб) мислилися як живі (активні) предмети, а внутрішні органи (серце, печінка) – як неживі (інактивні) предмети. З категорії речей пізніше був утворений середній рід, а категорія істоти/неістоти була основною для виникнення чоловічого й жіночого роду. В. В. Левицький вважає, що жіночий рід мови виділився з єдиної категорії «чоловічий/жіночий рід» під впливом займенників, що позначали осіб жіночої статі – *sā і *sī. Тому іменники жіночого роду одержали

ли формальне (словотворче) позначення у вигляді закінчень *-ā* і *-ī*. Але з часом іменники жіночого роду в парадигмі відмінювання виявляли помітну подібність з іменниками чоловічого роду — на протигагу іменникам середнього роду.

Пізніше в деяких іє. мовах відбувалася втрата одного з родів (почасти середнього роду) чи категорії роду взагалі. Так, у романських мовах (напр. у французькій) утрачений середній рід, що був наявний у латинській мові, а в англійській мові категорія роду втрачена цілком, хоча вона була притаманна давньоанглійській та іншим давнім германським мовам (Левицький 2008: 251-252).

У давніх германських мовах розрізнялися три роди іменників — чоловічий, жіночий та середній. Але не в усіх типах відмінювань відповідні класи поділялися на три категорії за родами: основи на *-ō-* включали тільки іменники жіночого роду, основи на *-a-* тільки чоловічого і середнього.

Поступово, через розпад первісної системи відмінювання германських іменників і зникнення класів-основ, іменники могли змінювати тип своєї відміни чи рід. Таким чином, категорія роду у деяких германських мовах зникла взагалі (напр. в англійській і в скандинавських мовах), а в інших, напр., у німецькій, збереглися три роди (Левицький 2008: 275).

На сьогоднішній день відомо декілька морфологічних класифікацій іменників, що існували в іє. мові. Імена (іменники і прикметники) в іє. мові поділялися на морфологічні класи в залежності від суфікса основи. Але, як вважає В. В. Левицький, спочатку відмінкові закінчення були однаковими (спільними) для всіх морфологічних класів іменників, тобто спочатку існувало не декілька, а тільки одна відміна (Левицький 2008: 253).

За думкою Ф. Ф. Фортунатова, основи іменників в іє. мові утворювалися за допомогою різних суфіксів і, таким чином, розподілялися на певні класи, кількість яких важко встановити і перелічити, бо їх не менш ніж два десятки (Фортунатов 1957: 331-361).

Розглядаючи іє. іменники, В. Шмідт підкреслює, що не завжди можна впевнено встановити рід іменника в залежності від його суфіксу. Тому автор обережно відмічає, що до кожного суфікса належали майже усі роди іменників (Schmidt 2007: 35). Але В. Шмідт, як і В. В. Левицький та В. Г. Таранець, вважає, що спочатку з'явилися чоловічий та жіночий роди, а потім вже розвинувся середній рід.

У нашому дослідженні, яке проведено на основі вищезазначених словників, ми використовували класифікацію іменників В. Шмідта, де вони розподілялися в першу чергу не за родом, а за класами, які формувалися за їхньою основою, що у більшості випадків будувалася за допомогою суфіксів. В залежності від типу суфікса В.Шмідт визначив дві групи іменників: вокальну (*vokalisch*) і консонантну (*konsonantisch*). Серед відібраних нами іменників до першої, вокальної, групи ми долучили іменники з наступними основами:

- на *-ō-* (у більшості випадків чол. та сер. рід), напр.: грец. *lyko* – *s*, герм. **wultzaz*, дзн. *wolf*, нн. *der Wolf* (вовк);
- на *-a-* (переважно жін.рід), напр.: грец. *potnia*, герм. **hairaz*, дзн.

heria, нн. *die Herrin* (господиня);

- на -i- (усі роди), напр.: лат. *hostis (der Feind)*, герм. **gastiz*, двн. *gast*, нн. *der Gast* (гість); лат. *ovi-s*, герм. **skæp*, двн. *scaf*, нн. *das Schaf* (вівця); лат. *mari*, герм. **mari/maria*, двн. *meri*, нн. *das Meer* (море);

- на -u- (усі роди), напр.: лат. *fructu –s*, герм. **fruhtuz*, двн. *fruht*, нн. *die Frucht* (фрукт); лат. *manu –s*, герм. **handuz*, двн. *hant*, нн. *die Hand* (рука).

До консонантних класів нами були долучені іменники з наступними основами:

- на -n- (усі роди), напр.: лат. *homin*, герм. **mann*, двн. *man*, нн. *der Mensch* (людина); лат. *ration*, гот. *rahnjan*, двн. *rehhenunga*, нн. *die Rechnung* (рахунок);

- на -r- (чол. рід, жін. рід), напр.: лат. *frater*, герм. **broþær* двн. *bruodar*, нн. *der Bruder* (брат); лат. *soror*, герм. *swestr*, двн. *swester*, нн. *die Schwester* (сестра);

- на -s- (сер. рід, чол. рід), напр.: лат. *genus*, герм. **slah*, двн. *gislahti*, нн. *das Geschlecht* (рід);

- на -nt- (усі роди), напр.: лат. *sontis*, герм. **skulđ*, двн. *sculd*, нн. *die Schuld* (провина, борг).

Отже, іменники в іє. мові спочатку не розрізнялися за родом мовними засобами, а лише лексично. Згодом з'явилися ознаки двох родів – чоловічого і жіночого, а потім іменник став ідентифікувати три роди, що різнилися один від одного, де середній рід відрізнявся від чоловічого лише в трьох відмінках – називному, знахідному й кличному, а решта форм були тотожними чоловічим. Ця ситуація склалася і в германській мові.

Що стосується іменників і прикметників жіночого роду в іє. мові, то вони відрізнялися від чоловічого та середнього роду основою: чол. рід, сер. рід -o, жін. рід -a, напр.: грец. *neā* (нова), *neos* (новий), *neon* (нове). Ця різниця збереглася і в германській мові, але в іє. іменник жін. роду мав інколи основу на -o, напр.: грец. *nyos* (невістка), тоді як в германській ці іменники перейшли в тип на -a, напр.: да. *snuru*, двн. *snura* (невістка).

Іє. іменники чол. роду також могли інколи мати основу на -a, напр.: лат. *scriba* (писар), а германські -ni. Таким чином, у германській мові іменники чол. і сер. роду мають основу на -a (відповідно іє. на -o) і жін. роду – основу на -ō (відповідно іє. – на -a). Хоча різниця між чол. і жін. родами часто виражена формою самих іменників. Указані риси є притаманними германській мові і відрізняють її від інших індоєвропейських мов.

Вивчення розвитку роду в давніх германських мовах виявило його складність і не завжди однорідність. Але найбільш розповсюдженими були іменники чол. і сер. роду з основою на -a і жін. роду – з основою на -o. При цьому, як ми вже зауважували, основа на -a у германських мовах відповідала іє. основі на -o, а основа на -ō – іє. основі на -ā, напр.: лат. *octo*, гот. *ahtan*, двн. *ahto*, нн. *acht* (вісім); лат. *māter*, дсак. *modar*, да. *mōder*, двн. *muoter/mooter*, нн. *die Mutter* (мати).

З точки зору синергетичного підходу до вивченого питання треба

відмітити, що германська словозмінна парадигма іменників знаходилася ще в хаотичній стадії і були необхідні переорганізація і упорядкування її внутрішніх відносин за якимось єдиним форматом. У німецькій мові це відбулося наприкінці її середньовісньонімецького – на початку нововісньонімецького періодів.

В результаті аналізу багатьох існуючих досліджень, пов'язаних з питанням розвитку граматичного роду у давніх іє. мовах, та виходячи із власного дослідження, виявлено, що належність до чоловічого або жіночого роду іменників інколи визначалася семантичними факторами, але найчастіше була випадковою.

Отже, проблема «граматичного» та «природного» роду, тобто статі, в іє. мовознавстві не є на сьогоднішній день вирішеною. Розглядаючи природний рід, обов'язково мають на увазі той факт, коли граматичний рід співвідноситься з семантикою статі (особові іменники, назви тварин). Але, не треба забувати про те, що у лінгвістиці існує загальнопоширене положення[5, 195] про те, що в більшості іменників рід є суто синтаксичною категорією (зелений ліс – *grüner Wald*, ялинка – *grüne Fichte*, зелене листя – *grünes Blatt*), а в іншій частині іменників має номінативну категорію (наш директор – *unser Direktor*, наша директорка – *unsere Direktorin*). Таким чином, семантика статі надається роду як одне з граматичних значень.

Ми дотримуємося думки тих лінгвістів, які вважають, що збіг роду й категорії статі є частковим (А. В. Бондарко, О. Б. Копеліович, В. В. Іоффе). Граматична категорія статі, на відміну від граматичних форм категорії роду, є співвідносною і надається до опису у вигляді системи родо-статевої кореляції, що представлена на різних рівнях мови: лексичному, морфологічному (словотворчому) синтаксичному. При цьому, лексичні засоби вважаються найуніверсальнішими і в багатьох мовах представлені синтетичним та аналітичним типом.

До синтетичного типу належать іменники з різними основами, напр. чоловік – дружина (*der Mann – die Frau*); син – дочка (*der Sohn – die Tochter*), батько – мати (*der Vater – die Mutter*), дідусь – бабуся (*der Opa – die Oma*), брат – сестра (*der Bruder – die Schwester*), хлопчик – дівчинка (*der Junge – das Mädchen*) тощо. Характерною особливістю цього типу є маркування обох статей.

Лексико-аналітичні засоби категорії статі характеризуються використанням імен: чоловік-жінка, а також їхніх еквівалентів: юнак – дівчина (*der Junge – die Jungfrau, das Mädchen*), старий – стара (*der Alte – die Alte*) та ін. у поєднанні з немаркованими особовими іменниками: вона – сирота дівчинка (*die Waise*), він – сирота хлопчик (*der Waise*).

Треба відмітити, що лексико-аналітичні засоби посіли доволі значне місце в системі родо-статевої кореляції. До морфологічних (словотворчих) засобів категорії статі належать корелятивні однокореневі особові іменники, напр.: лікар – лікарка (*der Arzt – die Ärztin*), вчитель – вчителька (*der Lehrer – die Lehrerin*).

До синтаксичних засобів категорії статі належать атрибутивні і предикативні узгоджувальні моделі, що є поєднанням немаркованих за оз-

накою роду-статі особових іменників з узгоджувальними словами, напр.: вчитель сказав – вчителька сказала (*der Lehrer sagte – die Lehrerin sagte* – у німецькій мові цей предикативний параметр співпадає); круглий сирота – кругла сирота (*der Vollwaise – die Vollwaise*). Це стосується також виокремлювальних узгоджувальних моделей типу «один з сиріт – одна з сиріт» (*einer der Waisen – eine der Waisen*) тощо. Отже, серед синтаксичних засобів категорія роду і статі мають однакову направленість, вони перехреснюються і виявляють однакову необхідність синтагматичного вираження. Але треба пам'ятати, що категорія роду і статі – це окремо існуючі категорії, які тісно між собою пов'язані, де рід є первинним, а стать його супроводжує.

У сучасній німецькій мові категорія роду, в цілому, не пов'язана з біологічною статтю, оскільки назви предметів й абстрактних понять також посідають певний рід, напр.: *der Stuhl* (стілець), *der Reichtum* (багатство) – чол. рід, *die Hoffnung* (надія), *die Wand* (стіна) – жін. рід. При цьому, середній рід не завжди означає лише предмети й абстрактні поняття, напр.: *das Fenster* (вікно), але й живі істоти, що мають ознаки певної статі, напр.: *das Weib* (баба), *das Mädchen* (дівча, дівчинка).

До іменників чол. роду завжди належать особи чоловічої статі (*der Mann* (чоловік), *der Sohn* (син)), до іменників жін. роду, в основному, особи жіночої статі (*die Frau* (жінка), *die Tochter* (донька)), але відхилення від цього може бути обумовлено деякими формальними причинами. Що стосується назв тварин, то тут маємо наступне: загальна родова назва може бути середнього роду (*das Pferd* - кінь), але для диференціації статевої назви вживається також відповідний граматичний рід: чоловічий – *der Hengst* (жеребець), або жіночий – *die Stute* (кобила).

Висновки

Надання конкретних правил визначення роду іменників у сучасній німецькій мові, на нашу думку, не є можливим. Але, як наголошують М. Д. Степанова, В. Юнг та ін., їх можна об'єднати за певними суфіксами або префіксами чи за належністю до деяких найменувань. Крім того, є велика кількість слів, які не підлягають об'єднанню, бо не пов'язані з їхнім родом (*der Frosch*, *die Maus*, *das Pferd*). Існують також випадки, коли суфікси не пов'язані зі статтю (*der Deutsche*, *die Wärme*, *das Gebäude*, *das Ereignis*, *die Kenntnis* тощо). В таких випадках рід іменників треба тільки запам'ятовувати.

Виходячи з проведеного дослідження, можна стверджувати, що граматична категорія роду виникла з уявлення про біологічну стать, але в процесі історичного розвитку, в результаті граматичної абстракції, зв'язок виявився порушеним, хоча деякі факти у сучасній німецькій мові свідчать про наявність цього зв'язку.

Список літератури

- Аксенов А.Т. К проблеме экстралингвистической мотивации грамматической категории рода // Вопросы языкознания. №1. 1984. С. 52-59
 Акуленко Л.Г. Категория количества в современных европейских языках. К., Наук. Думка, 1990. 295с.
 Акуленко Л. Г. О структуре поля количества в современном немецком языке // Вестник Харьковского университета, 1984. №258. С. 3-7.
 Бондарко А.В. Теория морфологических категорий. М., 1976. 160 с.

- Бондарко А.В. К интерпретации одушевленности – неодушевленности разрядов пола и категории лица. М., 1976. 206 с.
- Гухман М. М. Готский язык. М.: Из-во литературы на иностранных языках, 1958. 288 с.
- Домброван Т.И. Синергетическая модель развития английского языка. КП ОГТ Одесса, 2014. 399 с.
- Жирмунский В.М. История немецкого языка. М., 1965. 299 с.
- Иоффе В.В. Грамматический род в праиндоевропейском языке// Научные доклады высшей школы. Филологические науки. №2. М., 1973. С. 195-203
- Евченко В. В. Готська мова. Тексти, коментар, словник: Навчальний посібник. Житомир: ЖДПУ, 2002. 408 с.
- Копелиович А.Б. Категория лица и грамматического рода// Научные доклады высшей школы. №3 . М., 1991. С. 68-75.
- Копелиович А.Б. Очерки по истории грамматического рода. М., 1989. 248 с.
- Копелиович А.Б. Формирование родовых отношений в индоевропейских языках// Филологические науки. №3. М.: 1989. С. 104-118.
- Левицкий В. В. Основы германистики. Вінниця: Нова Книга, 2008. 528 с.
- Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков. Винница: Нова Книга, 2010. т.1. 616 с., т.2. 368 с.
- Лейн К., Мальцева Д. Г. Большой немецко-русский словарь. М.: Русский язык, 2000. 1139 с.
- Мейе А. Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков. М.-Л., 1938. 318 с.
- Москальская О. И. История немецкого языка. М.: Академия, 2006. 2-е изд. 288 с.
- Огуй О. Д. Значення: цілісність чи окремий аспект (фізіологічно-психологічні основи формування значення та полісемії) // Мовознавство, 1999. №6. С. 46-54.
- Олейник В. О. Выражения собирательности в готском языке в сопоставлении со старославянским // Языкознание, 1984. №6. С. 66-69.
- Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, Довкілля-К, 2010. 843 с.
- Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка. Изд. КомКнига, 2007. 2-е изд., исп. 375 с.
- Таранець В. Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації. Одеса: Астропринт, 1999. 115 с.
- Таранець В. Г. Діахронія мови: Збірка статей. Одеса: Друкарський дім, 2008. 232 с.
- Фортунатов Ф.Ф. Сравнительная морфология индоевропейских языков // Избранные труды, т. 2. М. 1957, С. 331-361.
- Conrad R. Kleines Wörterbuch sprachwissenschaftlicher Termini. VEB Bibliographisches Institut Leipzig, 1978. 306 S.
- Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache/ Duden-Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2006. B.7. 4. Aufl. 960 S.
- Fleischer. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. М., 1990. 412 S.
- Helbig G., Buscha J. H. Kurze deutsche Grammatik für Ausländer, VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig 1976. 294 S.
- Jung W. Grammatik der deutschen Sprache. Leipzig: VEB, Bibliografisches Institut, 1971. 518 S.
- Paul H. Deutsches Wörterbuch, 5. Halle, 1956. 456 S.
- Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. S. Hirzel Verlag, Stuttgart, 2007. – 10. Aufl. – 489 S.
- Sonderegger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur / S. Sonderegger. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2003. 390 S.
- Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag, 1989. 4., erg. Aufl. 309 S.

References

- Aksenov, A.T. (1984). K probleme jekstralingivističeskoj motivacii grammatičeskoj kategorii roda. In Voprosy jazykoznanija. №1, 52-59.
- Akulenko, L.G. (1990). Kategorija količestva v sovremennyh evropejskich jazykach. K. Nauk. Dumka, 1990.
- Akulenko, L. G. (1984). O strukture polia količestva v sovremennom nemetckom iazyki. Vestnik Kharkovskogo universiteta.
- Bondarko, A.V. (1976). Teorija morfologičeskih kategorij. М., 1976.

- Bondarko, A.V. (1976). K interpretaciji odushevlennosti – neodushevlennosti razrjadov pola i kategorii lica. M.
- Conrad, R. (1978). Kleines Wörterbuch sprachwissenschaftlicher Termini. VEB Bibliographisches Institut Leipzig.
- Dombrovan, T.Y. Synergetyčeskaja model' razvytyja anglyjskogo jazyka / T.Y. Dombrovan – KP OGT Odessa, 2014. – 399 s.
- Fortunatov, F. (1957). Sravnitel'nja morfologija indoevropskich jazukov// izbranye trudy, t. 2, M., 331-361.
- Gukhman, M. M. (1958). Gotskii iazyk. M.: Iz-vo literatury na inostrannykh iazykakh.
- Zhirmunskij, V.M. (1965). Istorija nemeckogo jazyka. M..
- Ioffe, V.V. (1973). Grammatičeskij rod v praindoevropskom jazyke // Nauchnye doklady vysshej shkoly. Filologičeskie nauki. №2. M., 195-203.
- Evchenko, V. V. (2002). Hotska mova. Teksty, komentar, slovnyk: Navchalnyi posibnyk. Zhytomyr: ZhDPU.
- Kopeliovich, A.B. (1991). Kategorija lica i grammatičeskogo roda // Nauchnye doklady vysshej shkoly. №3. M., 68-75
- Kopeliovich, A.B. (1989). Očerki po istorii grammatičeskogo roda. M..
- Kopeliovich, A.B. (1989). Formirovanie rodovyh otnošenij v indoevropskich jazykah // Filologičeskie nauki. №3. M., 104-118.
- Levytskyi, V. V. (2008). Osnovy hermanistyky. Vinnytsia: Nova Knyha.
- Levitckii, V. V. (2010). Etimologičeskii slovar germanskikh iazykov. Vinnitca: Nova Knyga.
- Lein, K., Maltceva, D. G. (2000). Bolshoi nemetcko-russkii slovar. M.: Russkii iazyk.
- Meje, A. (1938). Vvedenie v sravnitel'noe izučenie indoevropskich jazykov. M.-L..
- Moskalskaia, O. I. (2006). Istorii nemeckogo iazyka. M.: Akademiia.
- Ohui, O. D. (1999). Znachennia: tsilisnist chy okremyi aspekt (fizioloģichno-psykoloģichni osnovy formuvannia znachennia ta polisemii). Movoznavstvo.
- Oleinik, V. O. (1984). Vyrzheniia sobiratelnosti v gotskom iazyke v sopostavlenii so staroslavianskim. Iazykoznanie.
- Selivanova, O.O. (2010). Lingvistyčna encyklopedija. Poltava, Dovkillja-K.
- Stepanova, M. D. (2007). Slovoobrazovanie sovremennogo nemeckogo iazyka. Izd. KomKniga.
- Taranets, V. H. (1999). Pokhodzhennia poniattia chysla i yoho movnoi realizatsii. Odesa: Astroprynt.
- Taranets, V. H. (2008). Diakhroniia movy: Zbirka statei. Odesa: Drukarskyi dim.
- Duden (2006). Das Herkunftswörterbuch. Etymologieder deutschen Sprache/ Duden-Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Fleischer (1990). Wortbildung der Deutschen Gegenwartssprache. M..
- Helbig, G., Buscha, J. H. (1976). Kurze deutsche Grammatik für Ausländer, VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig.
- Jung, W. (1971). Grammatik der deutschen Sprache. Leipzig: VEB, Bibliografisches Institut.
- Paul, H. (1956). Deutsches Wörterbuch, 5 – Halle.
- Schmidt, W. (2007). Geschichte der deutschen Sprache. S. Hirzel Verlag, Stuttgart.
- Sonderegger, S. (2003). Althochdeutsche Sprache und Literatur. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Schützeichel, R. (1989). Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019 року